NEOMARKSIZMNING TANQIDIY NAZARIYASI

Kamolov Jamoljon

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekistonMilliy universiteti 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Neomarksizm ko‘pincha marksizm ichidagi turli ijtimoiy-falsafiy harakatlarga murojaat qilish uchun ishlatiladigan atama bo‘lib, Frankfurt maktabi, tegishli amaliy maktab va boshqalar marksistik nazariyani boshqa intellektual an’analar elementlarini o‘z ichiga olgan holda o‘zgartiradigan yoki kengaytiradigan psixologik tahlil, yoki ekzistensializm. Ushbu maqolada neomarkizmning tanqidiy nazariyasi haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: Markizm, nazariya, Frankfurt, lenizm, mafkura.

Neomarksizmning tanqidiy nazariyasi aslida bir necha mazmundan iboratdir. Birinchi mazmunda, sosialistik nazariyalarga neomarksistlar yordam berishganiga asoslanadi. Ular, hujjatlarni to‘plash, siyosiy nazorat, iqtisodiy nazorat va jamiyatda egalitarizmni ta’minlash hamda uyg‘unlikni ta’minlashning qulay usullarini topishga harakat qilishadi.

Ikkinchi mazmun avvalgi majburiyatlardagi muammolarni aniqlab olishdan iboratdir. Neomarksistlar, Karl Marksning tashkil etgan nazariyasi tomonidan taqqoslanishga qarshi ekanligini dadilashni talab qiladilar Ular, boshqa nazariyalar va amaliyotlarning sosialistik va kommunistik markazlarning hayotini va qarashlarini kengaytirishga qodir bo‘lmaganligi sababli, ularni ushbu tomonlarga ish ko‘rsatishga intiladilar.

Uchinchi mazmun avvalgi mazmunga nisbatan nisbiydir va neomarksistiklar sosialistik va kommunistik nazoratning barcha masalalariga oid barcha diskussionlarni o‘tkazishga intilishadi. Bu nazariya, sosialistik va kommunistik markazlarga oid barcha voqealarni tahlil qilishning naqadar xarakteriga asoslangan bo‘lsa ham, ularning oliy maktablar va akademiyalarda, universitetlarda o‘qitildi, sahifalardagi narxlarni qo‘llab-quvvatlaydi va hattoki shu nazariyani amaldagi siyosatni yo‘lga qo‘yadi.

To‘rtinchi mazmun avvalgi mazmunga o‘xshaydi, ammo unda markaziy ma’lumotlarni tuzatish bilan farq qiladi. Neomarksistlar, amaliy so‘roqlarni o‘rganish, o‘qishni o‘zlashtirish va yetuk o‘sishni rag‘batlantirishga uringanlar, shuningdek, sotsial yangiliklarni qo‘llab-quvvatlash to‘g‘risida markaziy va shuningdek hamma joyda ajratilgan ma’lumotlarni oshirmoqchilar. Bu mazmun, kompyuter, telekomunikatsiya texnologiyalari va global internet tarmog‘i yaratilganligi va ularning ko‘pgina harakatlarni ko‘rishda juda muhimi bo‘lganligi sababli ko‘proq ehtimol.

Bir hodisa sifatida u dastlab G‘arbiy marksizmda rivojlangan, ammo vaqt o‘tishi bilan u boshqa mamlakatlarga, shu jumladan SSSRga ham tarqaldi. Neomarksizm tushunchalari yangi nazariyaning tarkibiy qismlaridan biriga aylandi.

Neomarksizm an’anaviy marksizm javob bera olmagan bir qator muammolarning nazariy rivojlanishi natijasida vujudga keldi. G‘arbiy Yevropada mehnat harakati rivojlanganiga qaramay, nima uchun sotsialistik inqiloblar sodir bo‘lmagani haqidagi savol; nega bir vaqtning o‘zida Yevropada natsistlar harakati kuchaygan. Bunday savollar marksizm ichida jiddiy nazariy tadqiqotlar olib bordi va neomarksizmning paydo bo‘lishiga olib keldi.

Neo-marksizm birinchi jahon urushidan keyin Jorj Lukach Karl Korsh va Antonio Gramschi tadqiqotlari bilan birinchi muhim yutuqlarga erishdi. Neomarksizmning eng muhim tarmoqlaridan biri - fanlar aro ijtimoiy nazariya - 1923 yilda Frankfurt Bosh universitetining bo‘limi sifatida tashkil etilgan Ijtimoiy tadqiqotlar institutidan kelib chiqdi.

Marksizm va neomarksizm - bu o‘zlarining mafkuralari jihatidan har biridan ma’lum darajada farq qiladigan ikki xil siyosiy tizim yoki fikrlar. Marksizm afsonaviy Karl Marks tomonidan ilgari surilgan bo‘lsa, neomarksizm - keyinchalik marksizmga asoslanib shakllangan boshqa bir necha mafkuralar uchun ishlatiladigan umumiy atama. Bu ikki atama o‘rtasidagi asosiy farq. Marksizm odamlar o‘rtasida, ayniqsa, boylar va kambag‘allar o‘rtasida tenglikni ta'minlashga qaratilgan. U tarixni o‘zining mustahkam asosi sifatida egallaydi va o‘tmishdagi jamiyat tarixiga asoslanib marksizm jamiyatni ko‘tarish uchun o‘zining mafkuralarini qo‘yadi.

Marksizm uning nazariy talqinlarini amalga oshirishga qat’iy ishonishini va ularning o‘z-o‘zidan amaliy qo‘llanilishini kutishini anglash muhimdir. Marksizm va boshqa har qanday siyosiy fikrlash tizimining asosiy farqi shu. Marksizm leninizm, neo-marksizm, sotsializm va boshqa iqtisodiy tizimlar va fikrlar singari boshqa bir qator siyosiy fikrlarning shakllanishiga asos soluvchi g‘ishtdir, degan siyosiy ekspertlar.

Boshqa tomondan, neomarksizm marksizmdan kelib chiqadigan bir necha g‘oya va falsafalarni o‘z ichiga oladi, shu jumladan uning tanqidiy nazariyasi, psixoanalizi va boshqa shu kabi mafkuralar. Neomarksistik nazariyalarning ayrim misollariga veberian sotsiologiyasi va Gerbert Markuze nazariyalari kiradi.

Frankfurt neo-marksizm maktabi jamiyatning sotsiologik va iqtisodiy ko‘tarilishini shakllantirgan ko‘plab yangi mafkuralarni amalga oshirganligi aytiladi. Gerbert Markuz va Frankfurt maktabining boshqa a’zolari taniqli sotsiologlar va psixologlar edilar. Marksizm singari neomarksizmga ham falsafaning bir bo‘lagi sifatida qarashadi.

Ba’zida neomarksizm atamasi eng asosiy marksistik haqiqatlarning ba’zi mafkuralariga qarshi turishni tavsiflovchi ma’noda ishlatiladi. Bu marksizm va neomarksizm o‘rtasidagi farqlar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hans Xaynts Holz: Strömungen va Tendenzen im Neomarksmus. Karl Hanser Verlag, Myunxen 1972
2. Horst Myuller: Praxis va Hoffnung. Falsafa va Wissenschaft gesellschaftlicher Praxis von Marks bis Bloch va Lefebvre o'rganish. Germinal Verlag, Bochum 1986
3. https://kompy.info
4. https://arxiv.uz

WORDLY KNOWLEDGE